

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT ISTORIE

REZUMAT

STATUTUL JURIDIC ȘI SOCIAL AL FEMEII DIN ROMÂNIA DE LA 1916 PÂNĂ ÎN PREZENT

CONDUCĂTORI DE DOCTORAT:

Prof. Univ. Dr. Valentin CIORBEA

Prof. Univ. Dr. Nicolae VOICULESCU

STUDENT – DOCTORAND:

Valentina TĂNASE

CONSTANȚA

2022

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR

INTRODUCERE

- a. *Motivarea temei, obiective de cercetare și metode de cercetare*
- b. *Precizări terminologice și conceptuale relevante pentru cercetarea privind drepturile femeii și egalitatea în drepturi a femeii*

CAPITOLUL I: Condiția femeii în România: război, tradiționalism și emancipare. Drepturi constituționale și legislative ale femeilor între anii 1916-1947

- 1.1. *Marele Război și impactul asupra situației femeii – o perspectivă feminină*
- 1.2. *Modernizarea și emanciparea femeilor la sfârșitul războiului. Modelul feminin românesc în perioada interbelică*
- 1.3. *Statutul juridic al femeii din România între anii 1916 – 1947*
- 1.4. *Dinamica mișcării feministe din România. Lupta femeilor pentru drepturi civile și politice (1916 - 1947)*

CAPITOLUL al II-lea: Statutul femeii în anii regimului comunist (1948 - 1989). Principiul egalității de șanse în constituții și legislație

- 2.1. *Statutul juridic al femeii din România în perioada 1948-1989: drepturi constituționale și legislative*
- 2.2. *Emanciparea femeilor prin muncă și maternitate în perioada 1948 – 1989. Modelul feminin reflectat în propaganda documentelor P.C.R.*
- 2.3. *Concepții feministe în perioada instaurării conducerii Partidului Comunist din România: egalitarism și omogenitate (1948 – 1989)*

CAPITOLUL al III-lea: Statutul femeii din România în urma schimbării regimului totalitar cu cel democratic. Aderarea României la Uniunea Europeană și adaptarea legislației românești la acquis-ul comunitar (1989 - prezent)

- 3.1 *Dinamica promovării egalității de șanse în perioada de tranziție. Locul și rolul femeii în societatea românească după 1989*
 - 3.1.1 *Efectele tranziției asupra situației femeii prin raportare la legislația românească postdecembristă*
 - 3.1.2 *Mișcarea feministă din România după căderea regimului comunist*
- 3.2 *Principiul egalității de șanse și nediscriminarea de gen - principiu fundamental al dreptului internațional al drepturilor omului*
 - 3.2.1 *Acțiuni de promovare a drepturilor femeii pe plan internațional*
 - 3.2.2 *Directive europene în domeniul egalității de șanse. Uniunea Europeană și egalitatea de șanse pentru femei: aplicarea principiului egalității de remunerare*
- 3.3 *Aderarea României la UE și problematica drepturilor femeii (1989 - prezent). Transpunerea principiului egalității de șanse în legislația românească ca urmare a integrării României în Uniunea Europeană*
- 3.4. *Statutul și problematica drepturilor femeii în prezent în România*
 - 3.4.1 *Egalitatea de șanse și de gen. Principalele cauze ale perpetuării discriminării feminine în România*

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

REZUMAT

Cuvinte cheie: România, femeie, feminism, egalitate de șanse, nediscriminare

În trecut, cu câteva excepții, societatea a fost una dominant masculină în care rolul femeii era aproape inexistent. Bărbatul era elementul de referință în societate, orice meditație asupra naturii umane raportându-se la el ca la esența speciei umane. Și totuși, misterioasa lume a femeilor a suscitât dintotdeauna curiozitate stârnind întrebări și controverse. Iubite sau urâte, admirate sau blamate, indiferent de mediile sociale din care făceau parte, istoria lor, atunci când a fost înscrisă în paginile unor cărți, s-a încadrat de cele mai multe ori într-o formă de clișee și false prejudecăți.

Știința istoriei are un rol important în elucidarea locului și rolului femeii în societate. Problematika privind statutul femeii în societate nu implică doar o percepție dihotomică raportată la realitățile vieții private și publice. Subiectul în sine este unul extrem de ofertant și care poate fi abordat dintr-o multitudine de perspective căci, până la urmă, aceasta este istoria, „o cunoaștere multiplă”. Diversitatea aspectelor din care poate fi abordată o temă precum cea privind viața femeilor impune o cercetare interdisciplinară, asta și pentru că cercetarea istorică nu se poate mărgini la descrierea transformărilor survenite în condiția femeii de-a lungul timpului ci ar trebui să se raporteze la importante instituții precum familie, biserică, școală fără de care nu ar putea exista un studiu cu privire la statutul femeii.

Obiectivul principal al cercetării noastre a fost acela de a identifica modelul feminin românesc, locul și rolul femeii în societatea românească, dar și gradul de adaptabilitate la noile măsuri impuse sau survenite odată cu aderarea României la Uniunea Europeană. A identifica (caracteristici, personaje) pentru a înțelege și analiza, a decupa pentru a pune în relație, acestea au fost obiectivele tezei de față.

Cu titlul „*Statutul juridic și social al femeii din România de la 1916 până în prezent*”, propunem o analiză cuprinzătoare asupra secolului XX și începutului de secol XXI, având în prim plan femeia, evoluția locului și rolului acesteia în societatea românească, surprinderea evoluțiilor conflictuale sau pacifiste, analiza dinamicilor de integrare sau de excludere a acesteia în societate. Având în vedere că datorită mutațiilor sociale și mentale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și-a făcut apariția mișcarea feministă, în saloane și pe străzi femeile revendicând egalitatea în ceea ce privește dreptul la educație, dreptul de vot, dreptul la muncă și în legătură cu acesta, egalitatea de remunerație, am integrat în cadrul tezei și o analiză a principalelor acțiuni ale mișcării feministe din România.

Ne-am oprit la statutul femeii din perspectivă socială și juridică deoarece știut este faptul că relațiile dintre bărbați și femei au reliefat în permanență stadiul de dezvoltare al unei

societăți iar diferitele etape de emancipare a femeii ne arată, de fapt, măsura gradului de civilizație generală a societății. Astfel, societatea românească, cu un specific deja consacrat, are un anumit sistem de reglare a relațiilor dintre sexe. În același timp, pentru a cunoaște realitatea socială a unei națiuni, investigarea cadrului juridic devine o necesitate. Nu putem înțelege diferitele și multiplele aspecte care compun viața unei societăți, a femeilor implicit, dacă nu ne raportăm la realitățile sociale ale epocii și prin prisma legislației. Am pornit, prin urmare, în cercetarea noastră de la limitările de natură juridică cu care se confrunta femeia la începutul secolului XX și care au încorsetat-o într-un limitat spațiu privat din care reușește cu naturalețe să iasă ori de câte ori necesitățile vieții au impus, un astfel de moment fiind, de exemplu, Primul Război Mondial, pentru a ajunge la realitățile secolului XXI, care perpetuează inegalități precum cea privind egalitatea de remunerare.

Importanța științifică a cercetării întreprinse rezidă și în actualitatea subiectului, întregul demers întemeiat pe analize între informațiile oferite de arhive, cele din presă, din actele legislative, precum și din lucrările memorialistice sau cele de specialitate scoțând în evidență că o temă aparent generală poate să devină, *ipso facto*, și o temă cu abordare istorică din perspectivă juridică de permanentă actualitate. Tema prezintă utilitate și prin modalitatea de abordare interdisciplinară, evolutivă având un nivel ridicat de complexitate și originalitate dată tocmai de modalitatea de abordare.

Am început cercetarea asupra statutului femeii cu anul 1916, anul intrării României în Primul Război Mondial, starea de război impunând femeilor preluarea de noi responsabilități. Legislativ am pus accentul pe anul 1923, deoarece este anul în care intră în vigoare o nouă Constituție, care făcea un prim pas spre egalitatea celor două sexe, arătând că „drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe” (art. 6)¹. Chiar dacă acordarea drepturilor politice pentru femei nu este materializată în această etapă, Constituția din 1923 rămâne de referință prin înscrierea principiului cooptării femeilor în consiliile județene și comunale (art. 108). Pentru o analiză critică a momentului 1923 am avut în vedere atât perspectiva epocii așa cum reiese din legislație, dintr-o serie de articole, lucrări²

¹ *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial, nr. 282 din 29 martie 1923.

² Noua Constituție a României: 23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român. Cu o anexă cuprinzând noile constituții europene, Cultura Națională, București, 1923; Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte, (1838 - 1929)*, Editura Polirom, Iași, 2002; Idem, *Din istoria feminismului românesc. Studiu și antologie de texte (1929 - 1948)*, Editura Polirom, Iași, 2006;

sau fonduri de arhivă³ precum și interpretările și lucrările existente pe piață până la momentul actual⁴.

În ceea ce privește punctul terminus al tezei, ne-am raportat la anul integrării României în Uniunea Europeană (anul 2007) și am urmărit modificările de natură nu doar legislativă ci și perceptivă pe care le-a adus societății românești pe de o parte integrarea și, pe de altă parte, cursul firesc de evoluție a unei societăți aflată în plin proces de regăsire după restricțiile și limitele traversate în perioada epocii comuniste. Cercetarea noastră, chiar dacă în ultimul capitol face o raportare la momentul integrării, cuprinde o analiză și o interpretare a legislației existente la momentul redactării lucrării, precum și o analiză a problemelor actuale ale societății românești cu privire la drepturile femeii, astfel încât statutul social și juridic al femeii în prezent să poată fi reliefat.

În analizarea statutului femeii, ne-am preocupat să nu ne aflăm în extreme prin excluderea sau maximizarea importanței vieții private. De asemenea, am evitat absolutizările de timp misogin precum și pe cele de tip misandric (prin punerea bărbatului în inferioritate), neîncercând nici o simplă tratare a subiectului doar din punctul de vedere al mișcării de emancipare feminină. Năzuind spre o cât mai obiectivă interpretare din punct de vedere istoric și juridic, am evaluat în cadrul tezei modul în care femeile s-au raportat la schimbările survenite în societate și am plasat începutul de emancipare și modernizare a acestora în procesul mult mai vast de schimbare și implicit de modernizare a societății umane în general și a societății românești în mod special.

Prin analiza întreprinsă a fost reconstituit locul și statutul femeii în evoluție, de-a lungul secolului XX și începutul de secol XXI ținând cont de o serie de variabile precum contextul istoric general, de maximă importanță. Pornind de la analiza articolelor din presă și a revistelor pentru femei (*Jurnalul Femeii*, *Tribuna femeii*, *Gazeta femeii*, *Săteanca* sau *Femeia*) care ne-au fost un izvor excepțional pentru surprinderea mentalității epocii, a modului în care se raportau bărbații și femeile la diversele evenimente cotidiene, ideile din acestea regăsindu-se, așa cum este firesc, și în lucrările redactate în diferite perioade istorice⁵,

³ Arhivele Naționale ale României (A.N.R.), *Fond Familia Cantacuzino și Fond Maissner*; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (S.J.A.N. Constanța), *Fond Primăria Constanța* (1878 - 1950);

⁴ Ghizela Cosma, *Femeile și politica în România: evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2002; Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău, *Condiția femeii în secolul XX*, Cluj – Napoca, Editura Presa universitară Clujeană, 2003; Ion Mamina, *Monarhia Constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866 – 1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000; Paraschiva Căncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România: 1848 – 1948*, Editura politică, București, 1976; Eleonor Focșeneanu, *Istoria Constituțională a României (1859-2003)*, Editura Eikon, București, 2018.

⁵ Maria C. Buțureanu, *Femeia. Studiu Social*, Editura Librăriei SOCEC&Comp, București, 1921; C. Cosco, *Când era bunică fată*, Editura Ziarului „Univers”, București, 1942; Paraschiva Căncea, *op. cit.*; Gheorghe Zaharia,

am încercat să subliniem faptul că societatea nu stă în loc, este într-o continuă schimbare iar nevoile femeilor se schimbă și ele în mod constant, fiind nevoie de strategii adecvate permanent pentru eliminarea a ceea ce astăzi numim diverse forme de discriminare. De aceea și măsurile luate în anumite situații nu au avut întotdeauna rezultatul așteptat sau declarat. De exemplu, în regimul comunist s-a susținut în mod declarativ, permanent emanciparea deplină a femeii și eradicarea diferențelor de gen, însă nu s-a reușit, de fapt, decât să se consolideze aceste diferențe datorită modului în care era înțeles și aplicat conceptul de egalitate ca și egalizare și nu echitate în aplicarea diferitelor măsuri.

Raportat la perioada postcomunistă am urmărit cum se îmbunătățește statutul femeii prin politici impuse de stat și de organisme internaționale și cum are loc promovarea șanselor egale pentru femei și bărbați în perspectiva integrării și, ulterior, în urma integrării în Uniunea Europeană.

Pentru a reconstitui și a surprinde evoluția întregului parcurs al statutului femeii din România s-a impus atât apelul la izvoare de arhivă cât și analiza anualelor statistice care oferă datele necesare unei analize cantitative și calitative a nivelului de civilizație atins de România în perioada de care ne-am ocupat. Am avut în vedere și Recensământul General al Populației României din 1930⁶ pentru a putea compara numărul femeilor din urban/rural sau femei în industrie/comerț, femei în agricultură evidențiind cum, deși cu preocupări diferite în viața de zi cu zi, zbuciumul pentru găsirea echilibrului este asemănător de fapt tuturor femeilor.

O sursă importantă de cercetare au reprezentat-o și însemnările zilnice și memoriile⁷ diverselor personalități ale vremii, chiar dacă această sursă, la fel ca și presa, trebuie analizată în mod critic, ea reprezentând perspectiva celui care scrie și nu neapărat realitatea epocii, fapt pentru care aceste informații am urmărit să fie coroborate permanent cu documentele oficiale.

Condiția juridică a femeii în dreptul internațional, Editura Junimea, Iași, 1980; Nicolae Băbălău, *Femei în constelația muncii*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1980.

⁶ *Recensământul general al României din 29 decembrie 1930*, București, 1938 – 1940; *Enciclopedia României*, vol. I, Imprimeria Națională, București, 1938; Ion Alexandrescu, *Recensămintele României. Mică Enciclopedie*, Editura Meronia, București, 2007.

⁷ Maria, Regina României, *Jurnal de război, 1916 – 1917*, Editura Humanitas, București, 2014; *Idem, Jurnal de război, 1917 – 1918*, Editura Humanitas, București, 2015; Cristescu Sorin (editor), *Regina Maria. Însemnări din ultima parte a vieții (martie 1937 – iulie 1938)*, București, Editura Corint, 2018; Elena Lupescu, *M-au denumit jidoavcă cu părul roșu. Memorii*, Editura Teșu, București, f.a; Martha Bibescu, *Jurnal Politic, ianuarie 1939 – ianuarie 1941*, Editura Politică, București, 1979; Jeni, Acterian, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, Editura Humanitas, București, 2007; Mihail Sebastian, *Jurnal 1935 – 1944*, Editura Humanitas, București, 2018; Alice Voinescu, *Jurnal*, Vol. I-II, Editura Polirom, Iași, 2013; Adriana Georgescu, *La început a fost sfârșitul. Dictatura Roșie la București*, Editura Humanitas, București, 2019; Annie Bentoitu, *Timpu ce ni s-a dat. Memorii 1944 – 1954*, București, Editura Humanitas, București, 2019; Maria Bănuș, *Însemnările mele, 1945 – 1999*, Editura Cartea Românească, București, 2014; Ana Blandiana, *Fals tratat de manipulare*, Editura Humanitas, București, 2013; Doina Jela, *Telejurnalul de noapte. Jurnal*, Editura Polirom, Iași, 1997.

Referitor la **stadiul cercetărilor în domeniu**, deși există diverse aspecte fațetate, în istoriografia românească, studiile dedicate statutului femeii în general urmează o direcție de cercetare prea puțin dezvoltată încă. Printre cei care s-au aplecat în mod deosebit asupra acestui subiect multifățetat și care au abordat perioada anterioară regimului comunist putem aminti pe Alin Ciupală⁸, Nicoleta Roman⁹, George Marcu¹⁰ dar și Costel Coroban cu studiul său referitor la misiunea femeilor scoțiene din România în perioada Primului Război Mondial¹¹ sau Cristina Sircuța¹², cu o lucrare referitoare la viața femeilor în România interbelică. Raportat la perioada regimului comunist, deși există o abundentă istoriografie apărută după înlăturarea regimului, istoriografia românească în domeniu este în continuare destul de lacunară. Noi însă am abordat în egală măsură atât lucrările scrise în epoca comunistă, precum *Condiția juridică a femeii în dreptul internațional*¹³ sau *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România: 1848 - 1948*¹⁴, cât și prea puținele lucrări apărute după '89 precum *Femeile în România comunistă: studii de istorie socială*¹⁵, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*¹⁶, *Condiția femeii în secolul XX: studii de caz*¹⁷, lucrările Laviniei Betea¹⁸, dar și lucrările apărute în ultimii ani la Editura Polirom, care are o întreagă colecție dedicată studiilor de gen, și anume *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*¹⁹, *Gen și reprezentare în România comunistă*²⁰, *Politică și societate în epoca comunistă*²¹ sau *Stat și viață privată în regimurile comuniste*²². De politicile de emancipare

⁸ Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Editura Polirom, Iași, 2017; Idem, *Femeia în societatea românească în sec. al XIX-lea: între public și privat*, Editura Meridiane, București, 2003; Idem (ed), *Despre femei și istoria lor în România*, Editura Universității din București, București, 2004.

⁹ Nicoleta Roman, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine”. *Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea*, Editura Humanitas, București, 2016.

¹⁰ George Marcu, Ilinca Rodica, *Enciclopedia personalităților feminine din România*, Editura Meronia, București, 2012; George Marcu, *Femei de seamă în România. De ieri și de azi*, Editura Meronia, București, 2017; Idem, *Personalități feminine contemporane*, Editura Meronia, București, 2013.

¹¹ Costel Coroban, *Potârnichile gri. Spitalele Femeilor Scoțiene din România: 1916 – 1917*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012.

¹² Cristina Sircuța, *Viața femeilor în România interbelică*, București, Editura Oscar Print, 2016.

¹³ Gheorghe Zaharia, *op.cit.*

¹⁴ Prashiva Căncea, *op.cit.*

¹⁵ Cristiana Liana Olteanu, Elena – Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, Editura Politeia - SNSPA, București, 2003.

¹⁶ Alina Hurubean, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Institutul European, Iași, 2015.

¹⁷ Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău, *op. cit.*

¹⁸ Lavinia Betea, *Tovarășa. Biografia Elenei Ceaușescu*, Editura Corint, București, 2021; Idem, *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989*, Editura Corint, București, 2018; Idem, *Am făcut jilava în pantofi de vară. Convorbiri cu Ioana Berindei*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015;

¹⁹ Radu Pavel Gheo, Dan Lungu, *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, Editura Polirom, Iași, 2008.

²⁰ Luciana M. Jinga, *Gen și reprezentare în România comunistă: Femeile în cadrul Partidului Comunist Român 1944-1989*, Editura Polirom, Iași, 2015.

²¹ Florin S. Soare (coord.), *Politică și societate în epoca Ceaușescu*, Editura Polirom, Iași, 2013.

ale regimului și de politicile pronataliste s-au ocupat autori precum Gail Kligman²³, Corina Doboș²⁴ sau Luciana M. Jinga²⁵, emanciparea femeii prin muncă și maternitate reprezentând de fapt concepția feministă a epocii, egalitatea fiind una din promisiunile comunismului.

În demersul nostru de mare ajutor ne-au fost și clarificările aduse în ultimii ani de studiile de gen, de amintit fiind în acest sens nume consacrate precum Mihaela Miroiu²⁶, Maria Bucur²⁷, Laura Grünberg²⁸, Ștefania Mihăilescu²⁹, Liliana Popescu³⁰, sau Oana Băluță³¹ precum și o serie de lucrări precum: *Women and men in East European Transition*³², *Politicile de gen în perioada postsocialistă*³³, *Ultima inegalitate. Relațiile de gen din România*³⁴, *Evoluții politice ale maternității*³⁵. Ținem să menționăm că deși abordarea subiectului privind feminismul a fost una globală, am încercat să evidențiem faptul că feminismul ca mișcare sau mișcarea pentru drepturile femeii poate fi abordată nu doar în stilul tipic al studiilor de gen, așa cum este în genere prezentată, ci și din perspectivă istorică, ca parte integrantă a istoriei feminine.

²² Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2009.

²³ Gail Kligman, *Politica duplicității: controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, Editura Humanitas, București, 2000.

²⁴ Corina Doboș (coord.), *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. O perspectivă comparativă*, Editura Polirom, Iași, 2010.

²⁵ Luciana M Jinga, Florin S. Soare (coord.), *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. Instituții și practici*, Editura Polirom, Iași, 2011.

²⁶ Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe*, Editura Polirom, Iași, 2004; Idem, *Convenio. Despre natură, femei, morală*, Editura Alternative, București, 1996; Idem, *Neprețuitele femei*, Iași, Editura Polirom, 2006; Idem, *Controverse feministe. Un dialog filosofic*, Editura Tact, București, 2012; Idem, *Gândul umbrei. Abordări feministe în filosofia contemporană*, Editura Alternative, București 1995; Idem, *Dincolo de îngeri și draci. Etica în politica românească*, Editura Polirom, Iași, 2013; Idem, *Cu mintea mea de femeie*, Editura Paralela 45, București, 2017; Mihaela Miroiu, Andreea Molocea, Ioana Vlad, Cristian Ionuț Branea, *Mișcări feministe și ecologiste în România (1990-2014)*, Polirom, Iași, 2015;

²⁷ Maria Bucur, *An archipelago of Stories: Gender History in Eastern Europe*, în „American Historical Review”, vol. 113 Issue, decembrie 2008, p. 1375; Maria Bucur, Mihaela Miroiu, *Nașterea cetățeniei democratice. Femeile și puterea în România modernă*, Editura Humanitas, București, 2019

²⁸ Laura Grünberg (coord.), *Cartea neagră a egalității de șanse între femei și bărbați în România*, Editura AnA, București, 2006; Idem, *AnA – istoria trăită a unui ONG de femei*, Editura Polirom, Iași, 2008; Idem, *Revoluții în sociologia feministă. Repere teoretice, contexte românești*, Editura Polirom, Iași, 2002.

²⁹ Ștefania Mihăilescu, *loc. cit.*

³⁰ Liliana Popescu, *Politica sexelor*, Editura Maiko, București 2004.

³¹ Oana Băluță, *Gen și putere. Puterea leului în politica românească*, Editura Polirom, Iași, 2004; Idem, *Feminism modern reflexiv*, Editura Tritonic, București, 2013; Oana Băluță, Alina Dragolea, Alice Iancu, *Parteneri egali. Competitori egali*, Editura Maiko, București, 2007; Idem, *Gen și interese politice. Teorii și practici*, Editura Polirom, Iași, 2008.

³² Margit Feischmidt, Eniko Magyari – Vincze, Violetta Zontai, *Women and Men in East European Transition*, Editura Fundației pentru studii Europene, Cluj – Napoca, 1997.

³³ Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada postsocialistă. Un eseu comparativ*, Editura Polirom, Iași, 2003.

³⁴ Vladimir Pasti, *Ultima inegalitate. Relațiile de gen în România*, Editura Polirom, Iași, 2003.

³⁵ Ramona Păunescu, *Evoluții politice ale maternității. Perspective feministe*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Pentru a face o prezentare a mișcării feministe din 1916 până în prezent ne-am raportat permanent la legislativ și la Constituțiile României (1923, 1938, 1948, 1952, 1965 și 1991) și, pentru aceasta, de mare utilitate ne-au fost, printre altele, *Codul General al României* elaborat de Constantin Hamangiu. Am urmărit evoluția dreptului de vot pentru femei și acțiunile mișcării feministe, de un real folos fiindu-ne în acest sens lucrările Ghizelei Cosma³⁶ sau lucrarea coordonată de Cristina Liliana Olteanu, *Femeile în România Comunistă*³⁷.

Nu întâmplător am împărțit aceste exemplificări în abordări de gen și istorice deoarece am încercat să scoatem în evidență că istoria femeii nu este sinonimă cu istoria feminismului, însă, a vorbi de feminin și istoria femeii fără a integra feminismul și implicațiile sale este ca și cum ai încerca să faci o istorie a Creștinismului fără a aborda problematica și implicațiile Marii Schisme din anul 1054.

Pe de altă parte, pentru a putea vorbi despre statutul femeii în societate trebuie să avem în vedere și normele de natură juridică care limitează sau largesc spațiul în care femeia se poate afirma într-o anumită perioadă de timp. Printre puținele lucrări cu conținut juridic având ca subiect drepturile femeii putem menționa pe cele ale Cristinei Pop³⁸, Mariei-Beatrice Berna³⁹ sau Ancăi Elena Bălășoiu⁴⁰ precum și lucrările publicate de Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului (L.A.D.O.)⁴¹, dar acesta este încă un început timid. Se simte încă nevoia unei lucrări de ansamblu privind statutul juridic al femeii de-a lungul timpului, încadrare fără de care nu putem avea o viziune clară asupra statutului femeii în societate. Pentru perioada postcomunistă am pornit în demersul nostru de la o analiză a legislației privind egalitatea de șanse între bărbați și femei și nediscriminarea ca principiu fundamental al dreptului european și transpunerea acestuia în legislația românească în urma aderării României la Uniunea Europeană și, în acest demers, importantă sursă bibliografică ne-au fost lucrările profesorului Nicolae Voiculescu⁴² dar și *Lucrătorul în dreptul european*⁴³, *Dreptul Uniunii Europene*⁴⁴,

³⁶ Ghizela Cosma, *op. cit.*; Cosma Ghizela, Virgiliu Țărau, *op. cit.*

³⁷ Cristiana Liana Olteanu, Elena – Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *op.cit.*

³⁸ Cristina Pop, *Divorțul și succesiunile. Instrumente juridice de emancipare a femeii în societatea romană*, Universul Juridic, București, 2018.

³⁹ Maria-Beatrice Berna, *Drepturile femeii în dreptul internațional. Conținut juridic și influențe culturale*, Editura Univers Juridic, București, 2020.

⁴⁰ Anca - Elena Bălășoiu, *Drepturile femeilor în justiția internațională: aspecte teoretice și de practică judiciară*, Editura Pro Universitaria, București, 2018; Idem, *Criminalitate și victimologie feminină*, Editura Pro Universitaria, București, 2017.

⁴¹ *Drepturile femeilor la sfârșitul mileniului II*, Liga Apărării Drepturilor Omului – L.A.D.O., București, 1998; *Drepturile femeii. Culegere de documente internaționale și acte de drept intern*, Liga Apărării Drepturilor Omului – L.A.D.O., București, 1997.

⁴² Nicolae Voiculescu, *Protecția internațională a drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2017; Idem, *Dreptul social european*, Editura Universul Juridic, București, 2014. Idem, *Drept Comunitar al muncii*, Editura Wolters Kluwer, București, 2009; Nicolae Voiculescu, Vasile Neagu, *Protecția drepturilor lucrătorilor în*

*Tratatul de drept european al drepturilor omului*⁴⁵ sau *Uniunea Europeană: ghid practic de specialitate*⁴⁶.

În ceea ce privește structura tezei, aceasta a fost împărțită în **trei capitole** delimitate cronologic astfel: 1916 – 1947, 1948 – 1989, 1989 – prezent.

Primul capitol al tezei, pe care l-am intitulat *Condiția femeii în România: război, tradiționalism și emancipare. Drepturi constituționale și legislative ale femeilor între anii 1916 – 1947*, analizează într-o manieră firească, pornind de la general (Europa acelei perioade) pentru a ajunge la special (spațiul românesc), modul în care femeia, deși legată în mod tradițional de limitativul spațiu privat, reușește cu hotărâre și inteligență să rupă barierele acestui spațiu. Chiar dacă deocamdată politicul îi este refuzat, femeia găsește mijloacele necesare să se afirme dincolo de spațiul domestic, Primul Război Mondial oferindu-i cadrul necesar pentru această afirmare. Perspectiva feminină asupra războiului este evidențiată prin reliefaarea poziției femeii față de război, femeia pe front și mai ales în spatele frontului arătând că de fapt nu există mari deosebiri între acțiunile elitei feminine și cele ale femeilor obișnuite, femeilor de la sate (al țărăncilor - în fapt marea majoritate a populației de sex feminin din acea perioadă) fiecare din cele două tabere aducându-și contribuția efortului de război după propriile puteri. Multe dintre cele care se implicaseră în mod direct sau indirect în Marele Război și care și-au scris sau nu memoriile în texte/jurnale rămase posterității, atestând rolul și implicarea femeilor în război, aveau să solicite, în perioada imediat următoare, recunoașterea publică a eforturilor depuse, considerând mai mult decât îndreptățită obținerea unor drepturi sociale și politice, chiar dacă revendicările lor au rămas de cele mai multe ori fără răspuns.

În urma investigării cadrului legislativ, limitativ când vine vorba de femeile începutului de secol XX, am evidențiat că schimbările fundamentale în ceea ce privește statutul acestora nu se produc neapărat prin intermediul legii, așa cum am fi înclinați să credem, ci odată cu schimbarea de mentalitate intervenită pe de o parte în urma influenței modului de viață occidental la care a avut acces mai întâi femeia din vârful piramidei sociale, dar și ca urmare a dezvoltării generale a societății care poate impune noi modele umane în care femeii nu îi mai este rezervat doar spațiul casnic sau privat.

dreptul internațional și european, Editura Universitară, București, 2016; Nicolea Voiculescu, Maria Beatrice-Berna, *Tratat de drept social internațional și european*, Editura Universul Juridic, 2019.

⁴³ Adrian Claudiu Popoviciu, *Lucrătorul în dreptul european*, Editura C.H.Beck, București, 2014.

⁴⁴ Paul Craig, Grainne de Burca, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină*, Editura Hamangiu, București, 2017.

⁴⁵ Jean – François Renucci *Tratatul de drept european al drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2009.

⁴⁶ Dan Vătăman, *Uniunea Europeană: ghid practic de specialitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2015.

Pentru a avea acces la viața publică dar și pentru a impune în legislație *egalitatea în drepturi cu bărbații*, mișcarea feministă din România interbelică a avut un rol major. Ultima parte a acestui prim capitol a fost dedicată luptei pentru drepturi a femeilor. La noi mișcarea feministă interbelică a fost apanajul elitei intelectuale feminine, fapt general valabil de fapt și pentru țările occidentale. Feminismul românesc interbelic a fost convergent cu cel apusean având asemănări doctrinare referitoare la egalitatea în drepturi cu bărbații, în primul rând din punct de vedere politic și juridic. Deși, spre deosebire de statele occidentale, româncele nu obțin dreptul de vot nelimitat în aceleași condiții cu bărbații, perioada interbelică are o importanță deosebită pentru viața femeilor din România. Odată cu *Constituția din 1923* vorbim despre egalitate în drepturi civile indiferent de gen iar *Constituția lui Carol al II-lea, din 1938* și *Legea electorală din 1939* a conferit femeilor dreptul de a vota pentru Parlament și de a fi eligibile în Senat, însă în condițiile monarhiei autoritare accesul la aceste drepturi politice era practic îngrădit.

Pe parcursul celui de-**al doilea capitol** am reliefat cum s-a făcut trecerea de la femeia care a reușit să depășească limitele privatului, având drepturi și unele opțiuni politice, la condiția de femeie cu depline drepturi legislative, dar supusă controlului partidului, statului, familiei. De asemenea, cum a evoluat mentalitatea feminină în acest context. Cu titlul *Statutul femeii în anii regimului comunist (1948 - 1989). Principiul egalității de șanse între bărbați și femei constituții și legislație*, în acest capitol am abordat mai întâi problematica statutului femeii așa cum transpare din legislația României comuniste, pe de o parte prin raportare la cele patru constituții ale regimului (Constituțiile din 1948, 1952, 1965 și 1986), iar pe de altă parte statutul femeii prin raportare la documentele de partid și la istoriografia scrisă atât în epocă, cât și după 1989. Am scos în evidență modalitatea în care constituțiile din perioada comunistă proclamau drepturile și libertățile indiferent de sex, dar și modul în care, în contextul regimului totalitar, cele mai multe din aceste drepturi erau încălcate. De exemplu, neexistând un pluralism/pluripartidism autentic, procesele electorale s-au transformat în formalități realizate cu scopul consacării atât a regimului, cât și a liderului.

Egalitatea civilă și politică, indiferent de sex, principalul scop al mișcării feministe interbelice va fi înscrisă definitiv în legislația epocii comuniste, *Constituția din 1948* fiind prima constituție românească în care femeia avea, din punct de vedere legal, „drepturi egale cu bărbatul în toate domeniile vieții de Stat, economic, social, cultural, politic și de drept privat” (art. 21). Din punct de vedere normativ, principiul egalității de șanse era pe deplin afirmat, însă egalitatea de șanse a însemnat de fapt egalizare care nu urmărea un tratament echitabil și o creștere a calității vieții femeii, ci poate doar o egalitate în sectorul economic,

acolo unde utilizarea femeilor ca forță de muncă s-a dovedit absolut necesară pentru îndeplinirea grandiosului proiect de industrializare a României.

În realizarea acestui capitol am analizat și discursurile membrilor Partidului Comunist⁴⁷ și articolele din presă (Ziarul *Scânteia*) și din revistele pentru femei din perioadă respectivă (*Drumul femeii*, *Săteanca*, *Femeia*), important mijloc de propagandă al epocii socialiste. Pornind de la analiza articolelor din presă, ideile din acestea regăsindu-se, așa cum este firesc, și în lucrările redactate în epocă, precum cele ale Ecaterinei Oproiu⁴⁸, Carol Roman⁴⁹ sau Nicolae Băbălău⁵⁰ am încercat să subliniem faptul că deși statul comunist a susținut în mod declarativ permanent emanciparea deplină a femeii și eradicarea diferențelor de gen nu a reușit de fapt decât să consolideze aceste diferențe. Într-o societate profund tradiționalistă, prin politicile de emancipare comuniste, femeile s-au ales cu dubla zi de muncă. Rolurilor din interiorul familiei s-au păstrat iar încadrarea în muncă a devenit soluția emancipării și a posibilității de a demonstra egalitatea cu bărbații.

Odată cu instaurarea regimului comunist, datorită intoleranței față de alte ideologii și politici, nu se dezvoltă nici mișcarea feministă, nici cercetarea în acest sens. Cu preluarea puterii de către comuniști și intrarea în sfera de influență sovietică, mișcarea feministă din România s-a văzut nevoită să întrerupă toate legăturile cu mișcarea din Occident, feminismul autohton nemaiputând să integreze valorile culturale occidentale din anii '60 ai secolului XX. Concepția feministă a epocii fiind cea legată de emanciparea femeilor prin muncă și maternitate având ca scop declarat contestarea poziției de inferioritate a acesteia, nu doar legală ci și socială și culturală, acest mesaj propagandistic folosit de comuniști a fost abordat și în cercetarea noastră.

Au existat, fără doar și poate, și elemente pozitive ale regimului comunist. Astfel, statul comunist a propus un proiect de modernizare care a venit cu importante schimbări în situația femeilor într-o primă etapă făcând posibilă pentru ele școlarizarea prin participarea la nou introdusul sistem al educației de masă. Apoi, prin integrarea în câmpul muncii femeile au beneficiat de drepturi depline de angajare. Cu toate acestea, în întreaga perioadă comunistă, deși din punct de vedere normativ drepturile femeii erau afirmate, fără a considera lipsit de

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste: rapoarte, cuvântări, articole*, apărută la Editura Politică din București începând cu 1965 (vol. I) și redenumită din 1970 *România pe drumul construcției societății socialiste multilateral dezvoltate; Hotărârea Plenarei CC al PCR din 18-19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică, socială*; Ceaușescu Nicolae, *Creșterea rolului femeii în viața economică și social – politică a României socialiste*.

⁴⁸ Ecaterina Oproiu, *3X8 plus infinitul. Dialoguri despre condiția femeii*, Editura Eminescu, București, 1975.

⁴⁹ Carol Roman, *Femeile și tineretul. Două categorii sociale discriminate în Occident*, Editura Politică, București, 1986; Carol Roman, Vasile Tincu, *101 interviuri cu femei*, Editura Politică, București, 1978.

⁵⁰ Nicolae Băbălău, *op. cit.*

importanță acest aspect, statutul acesteia nu cunoaște mari modificări iar întregul mod în care era abordată problematica femeii nu a făcut decât să consolideze cutumele unei societăți patriarhal - tradiționaliste precum cea românească.

Am continuăm demersul nostru privind analiza statutului social și juridic al femeii cu **cel de-al treilea capitol**, și ultimul al tezei, în care abordăm perioada României postsocialiste. Cu titlul *Statutul femeii din România în urma schimbării regimului totalitar cu cel democratic. Aderarea României la Uniunea Europeană și adaptarea legislației românești la acquis-ul comunitar*, în acest capitol am identificat și am analizat problemele cu care se confruntă societatea românească postdecembristă atunci când vine vorba de drepturile femeii. Am propus un studiu al societății postdecembriste din perspectiva statutului femeii și o analiză a legislației începând cu legalizarea avortului la 26 decembrie 1989 arătând și care sunt consecințele imediate și pe termen lung ale acestei legalizări (scade rata natalității, crește numărul de copii abandonți). Am urmărit apoi cum se îmbunătățește statutul femeii prin politici impuse de stat și de organisme internaționale și cum are loc promovarea șanselor egale pentru femei și bărbați după 1989. Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană am continuat cu analiza principiului egalității de șanse între bărbați și femei și al nediscriminării ca principiu fundamental al dreptului european. Am evidențiem, de asemenea, modul în care a fost transpus acest principiu în legislația românească. Din anii '90 vorbim din nou despre feminism care însă revine mai ales în zona cercetării științifice, feminismul românesc postdecembrist dezvoltându-se mai mult ca o mișcare academică, intelectuală, foarte puțin perceptibilă la nivel social.

În acest ultim capitol, ca și în precedentele, am avut în vedere recensămintele generale ale României din perioada analizată⁵¹ și Anuarele statistice ale României⁵² pentru a putea să ne raportăm la populația feminină activă pe piața muncii, pe categorii de ocupații sau rata șomajului în rândul populației de sex feminin, de folos fiindu-ne lucrări precum cele ale Valentinei Marinescu⁵³ dar și *Barometrele de gen*⁵⁴ sau *Studiul privind segregarea de gen pe*

⁵¹ Recensămintele României în varianta on line: <http://colectaredate.insse.ro/phc/public.do?siteLang=ro>, accesat pe 17.08.2018.

⁵² Anuarele statistice ale României, <http://www.insse.ro/cms/ro/content/arhiva-anuare-statistice>, http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/Anuarul_demografic-PROMO.pdf, accesat pe 17.08.2018.

⁵³ Valentina Marinescu, Valentina Pricopie, *Accesul femeilor pe piața muncii, Studiu realizat pe marginea problemelor identificate în cadrul cercetării calitative "Probleme legate de accesul femeilor pe piața muncii"* februarie – aprilie 2003, Editor.ro, 2003; Valentina Marinescu, *Muncile casnice în satul românesc actual*, Editura Polirom, Iași, 2003.

⁵⁴ <http://egalitatedegen.md/lansarea-studiului-barometrul-de-gen/>, accesat pe 20.08.2018; <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/resources/romania/barometrul-de-gen-romania>, accesat pe 20.08.2018.

*piața muncii*⁵⁵. Pe baza datelor obținute am reliefat pe de o parte faptul că valul de schimbări intervenite la nivel economic, social și politic după 1989 a venit cu o serie de modificări asupra statutului femeii (raportat la nivelul de educație, muncă sau rolul acesteia în familie) însă, pe de altă parte am observat că, așa cum susțin studiile de gen, societatea românească este încă una patriarhală în care femeia a fost nevoită să-și asume permanent din ce în ce mai multe roluri fără a se putea detașa de cele tradiționale, cum ar fi cel de gospodină.

După 1989, în ceea ce s-a numit procesul înnoirii și revizuirii cadrului legislativ, legiuitorul a avut în vedere standardele internaționale, principiile nediscriminării pe criteriul sexului și al egalității de șanse între cele două sexe fiind încorporate în legislație. În perspectiva integrării în Uniunea Europeană, a început și la noi alinierea la valorile europene. În consecință, după anul 2000 au apărut și primele organisme naționale preocupate de situația femeilor și care vegheau să aducă la îndeplinire egalitatea de șanse între femei și bărbați, principiu recunoscut și prin Constituția adoptată în 2003 care trata femeia ca cetățean egal în drepturi cu bărbatul. Se organizează astfel *Consiliul Național pentru Prevenirea și Combaterea tuturor Formelor de Discriminare*(2002) și *Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse pentru Femei și Bărbați* (2003). Sunt adoptate și o serie de acte normative precum: *Legea concediului parental din 1999*, *Ordonanța 137 din 2000 cu privire la prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare*, *Legea 202 din 2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați* sau *Legea 2017 din 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, aceste legi fiind rezultatul procesului de aderare a României la Uniunea Europeană, considerată la vremea respectivă o sursă emancipării feminine. Totuși, o mare parte din aceste noi reglementări legislative veneau într-un mod tipic pentru societatea românească, care punea în aplicare încă o dată „forma fără fond”, acceptând impunerea legislației oportunităților egale ca parte a dezideratelor ce țineau de viitoarea integrare în Uniunea Europeană, ca o condiție obligatoriu a fi îndeplinită.

În prezent prevederile internaționale cu privire la nediscriminare și egalitate de șanse fac parte din cadrul normativ intern însă statisticile ne arată în continuare că aplicarea acestei legislații rămâne uneori deficitară, atât din punct de vedere al conținutului, cât și din perspectiva apelării inconstante la ea. Aprecieam în acest sens că principalele bariere sunt cele de natură culturală. Poate că tocmai lipsa existenței un anumit nivel al educației care să permită preluarea și integrarea anumitor valori culturale face ca România să se clasează în

⁵⁵ Maria Andronie, Florin Făiniș, *Studiu privind segregarea de gen pe piața muncii*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2012.

continuare, după 30 de ani de democrație, printre ultimele 5 state membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește indicele egalității de gen⁵⁶.

Astăzi, deși la o primă vedere avem tendința de a aprecia că egalitatea de șanse reprezintă normalitatea zilelor noastre, dacă privim puțin statisticile⁵⁷ observăm că România are un indice de 54,4 din 100, acest scor fiind cu 13,5 puncte sub cel european.⁵⁸ Deși în România există o agenție de egalitate de șanse, numeroase ONG-uri de femei, există organizații de femei ale principalelor partide politice, avem colecții de carte privind studiile de gen (la editura Politom), avem programe de masterat în acest domeniu (la Universitatea din București dar și la Cluj sau Timișoara) „*mult nu înseamnă și bine iar bine nu înseamnă neapărat destul*.”⁵⁹ Chiar dacă România s-a aliniat standardelor europene prin implementarea acquis-ului comunitar, principiul egalității de șanse nu este întru totul respectat, continuând să existe o mentalitate învechită cu privire la femeie și drepturile ei, o mentalitate care ar trebui să se schimbe, ceea ce este imposibil de realizat fără o educație constantă în aplicarea drepturilor femeii ca parte inalienabilă a drepturilor omului. Este de necontestat faptul că educația are un impact major asupra schimbărilor sociale și că investiția în educație poate aduce o creștere semnificativă a calității vieții, atât pentru femei cât și pentru bărbați. În plus, educația este și cea care poate duce la înlăturarea stereotipilor privind rolurile fiecărui sex.

Ultimul capitol al lucrării cuprinde în final un subcapitol, intitulat „*Statutul și problematica drepturilor femeii în prezent în România*”, în care sunt reliefate câteva dintre problemele actuale ale societății românești, precum traficul de persoane, violența domestică, nivelul de educație și sărăcia care afectează statutul femeii din România în mod deosebit.

Noi apreciem că rolul femeii în societatea românească actuală este în mare parte unul tradițional care cuprinde însă sarcini noi, specifice secolului în care trăim. În pofida normelor juridice care conferă egalitate indiferent de sex dar și a declarațiilor verbale, la nivelul conștiințelor individuale, prejudecățile care conferă femeii un rol secundar, continuă să existe.

În cercetarea întreprinsă nu ne-am propus nicidecum să epuizăm tema, ci doar să prezentăm o perspectivă asupra unui subiect în continuare deschis și inepuizabil, de fapt, în realitate. Ținem să menționăm că abordarea tematicii privind statutul femeii și lupta pentru drepturi a acesteia a fost una globală, cu raportare permanentă la statutul juridic. Prin toate cele relatate am încercat să arătăm că întreaga problematică privind drepturile femeii poate fi

⁵⁶ *Indicele egalității de gen 2019*: România, printre ultimele 5 state, https://ec.europa.eu/romania/news/20191015_indice_egalitate_gen_romania_ultimele_5_state_membre_ro, accesat pe 10.10.2019.

⁵⁷ *Gender Equality Index*, <http://eige.europa.eu/gender-equality-index>, accesat pe 04.04.2018/2020.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Laura Grünberg (coord.), *op. cit.*, p. 7.

abordată nu doar în stilul tipic al studiilor de gen, așa cum este în genere abordată, ci și din perspectivă istorică, ca parte integrantă a istoriei feminine.

În urma parcurgerii amplului material bibliografic, putem spune că lupta pentru obținerea diferitelor drepturi și libertăți, fie ele individuale sau colective, a reprezentat o constantă a societății omenеști pentru tot parcursul evoluției sale. Simpla trecere a timpului a presupus și ea evoluție, deoarece noi și societatea suntem într-o continuă schimbare, iar realitățile și nevoile femeilor se schimbă și ele permanent, această perpetuă schimbare presupunând și ea caracteristici specifice fiecărei etape istorice în parte.

Subliniem în final că cele două cuvinte *masculin* și *feminin* nu trebuie analizate și înțelese doar în plan biologic, incluzând prin aceasta sexul individului. Că omul în plan spiritual este o combinație de principii masculine și feminine. Că la nivel mistic spiritul este considerat drept masculin și sufletul drept feminin iar pentru ca omul să existe este nevoie în egală măsură de trup și suflet. La fel, pentru ca o societate să existe este nevoie de femei și bărbați în egală măsură și nu într-o stare de subordonare sau dominare, și nu încercând să faci femeile să devină bărbați sau făcând bărbații să devină femei pentru că tocmai diferențele dintre feminitate și masculinitate se contopesc într-un întreg perfect, specia umană!

Chiar dacă lupta pentru egalitate este purtată în fiecare zi, apreciem că ar fi necesar ca atât bărbații cât și femeile să accepte pur și simplu că sunt două genuri diferite, dar complementare și că separarea lor este una naturală. Altfel, tot alergând în căutarea drepturilor naturale, a diversității și a egalității absolute, neavând siguranța atingerii acestor idealuri, nu cumva vom ajunge în cele din urmă să ne îndepărtăm de ceea ce reprezintă esența lumii și a umanității – *iubirea*!?

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

1. Arhivă

1. Arhive Naționale ale României (A.N.R.):
 - *Fond Familia Cantacuzino*;
 - *Fond Maissner*;
 - *Fond CC al P.C.R. - Secția Cancelarie*;
 - *Fond CC al P.C.R - Secția Organizatorică*;
 - *Fond Ministerul de Interne – Direcția Administrației de Stat 1928 – 1949*;
2. Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale:
 - *Fond Primăria Constanța (1878 - 1950)*;
 - *Fond Camera de Muncă*;
 - *Fond Inspectoratul Muncii Constanța*;
 - *Fond Comitetul Național al Femeilor. Comitetul Local Constanța (1950 - 1985)*;

2. Documente publicate

1. *** *Noua Constituție a României: 23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român. Cu o anexă cuprinzând noile constituții europene*, Cultura Națională, București, 1923;
2. Ceaușescu, Nicolae *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole, Ianuarie 1973 – Iulie 1973*, Editura Politică, București, 1973;
3. *Hotărârea Plenarei CC al PCR din 18-19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică, socială*, Editura Politică, București, 1973;
4. Mihăilescu, Ștefania, *Din istoria feminismului românesc. Studiu și antologie de texte (1929 - 1948)*, Editura Polirom, Iași, 2006;
5. Idem, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte, (1838 - 1929)*, Editura Polirom, Iași, 2002;
6. Negru, Anemari Monica (ed), *Alexandrina Cantacuzino și Mișcarea feministă din anii interbelici*, Vol. I – II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014 - 2019;

3. Legislație și documente oficiale

7. *Codice Civile* din 26 noiembrie 1864 publicat în Monitorul Oficial nr. 271 din 4 decembrie 1864;
8. *Codul familiei* adoptat prin Legea 4/1953 și publicat în Buletinul Oficial nr. 1 din 4 ianuarie 1954;
9. *Codul Muncii* Republicat, adoptat prin Legea nr. 53 din 24 ianuarie 2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 72 din 5 februarie 2003, cu toate modificările și completările ulterioare;
10. *Codul penal* din 18 martie 1936 publicat în Monitorul Oficial nr. 65 din 18 martie 1936;
11. *Colecția de legi, decrete, hotărâri și alte acte normative a Ministerului de Justiție*, Editura Științifică, București, Vol. III, perioada 1 mai – 30 iunie 1968;
12. *Compilation of case law on the equality of treatment between women and man on non-discrimination in the European Union*, Ediția a 3-a, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2010;
13. *Constituția Republicii Populare Române*, publicată în Monitorul Oficial nr. 87 bis din 13 aprilie 1948;
14. *Constituția Republicii Socialiste România* publicată în Buletinul Oficial al R.S.R., nr. 1 din 21 august 1965;
15. *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923;
16. *Constituția României*, publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003;
17. *Convenția nr. 156/1983 privind șansele egale și tratamentul egal pentru lucrătorii bărbați și femei: lucrători cu responsabilități familiale* intrată în vigoare la 11 august 1983;
18. *Decretul nr. 770 din 1 octombrie 1966 pentru întreruperea cursului sarcinii*, publicat în Buletinul Oficial R.S.R., Partea I, nr. 60 din 1 octombrie 1966;
19. *Decretul-lege asupra Reformei electorale*, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 106 bis din 9 mai 1939;
20. *Directiva 2000/78/CE a Consiliului de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă*, JO L303 din 02.12.2000, pp. 16 – 22;
21. *Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de*

- tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă)*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 204/23, Strasburg, 5 iulie 2006;
22. Hamangiu, Constantin, *Codul General al României*, vol. XI-XII, 1922-1926, București;
 23. *Legea 202 Republicată din 19 aprilie 2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 326 din 5 iunie 2013 cu modificările și completările ulterioare;
 24. *Ordonanța 137 Republicată din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 166 din 7 martie 2014.
 25. *Report Of The Fourth World Conference on Women, Beijing, 4 – 15 September 1995*, United Nations, New York, 1996;
 26. *Report of the World Conference of the of the International Women's Year*, Mexico City, 19 June – 2 July 1975, United Nations, New York, 1975;
 27. *Report of the World Conference of the United Nations Decade For Women: Equality, Development and Peace*, Copenhagen, 14 to 30 July 1980, United Nations, New Zork, 1980;

4. Presă/Periodice

28. *Femeia* (1948 - 1989)
29. *Jurnalul Femeii* (1922 - 1938)
30. *Săteanca* (1948 - 1965)
31. *Scânteia* (1944 - 1989)

5. Memorii, Jurnale, Însemnări Zilnice

32. Arabela Yarka, *Jurnal intim, (1913- 1918)*, Editura Orizonturi, București, 2018;
33. Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată (1878 - 1884)*, Editura Eminescu, București, 1993;
34. Bentiou, Annie *Timpul ce ni s-a dat. Memorii 1944 – 1954*, Editura Humanitas, București, 2019;
35. Bibescu, Martha, *Jurnal Politic, ianuarie 1939 – ianuarie 1941*, Editura Politică, București, 1979;
36. Blondel, Yvonne, *Jurnal de război: 1916-1917. Frontul de sud al României*, Institutul Cultural Român, București, 2005;
37. Crainic, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Editura floare Albă de Colț, București, 2015;
38. Duca, I.G., *Amintiri politice*, vol.III, Editura Jon Dumitr-Verlag, München, 1982;
39. Ionescu, Take, *Pentru România Mare: Discursuri din război: 1915 – 1917*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2017;
40. Iorga, Nicolae, *Războiul nostru în note zilnice*, Vol. I - III, Editura „Ramuri” S.A., Craiova, 1921;
41. Jela, Doina, *Telejurnalul de noapte. Jurnal*, Editura Polirom, Iași, 1997;
42. Kirîțescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916 – 1919*, Editura Casei Școalelor, București, 1921;
43. Krețulescu – Lahovary, Anna, *Nebiruita flacăra a vieții. Amintiri 1867 – 1954*, Editura Humanitas, București, 2018;
44. Lupescu, Elena, *M-au denumit jidoavcă cu părul roșu. Memorii*, Editura Teșu, București, f.a.
45. Marghiloman, Alexandru *Note politice: 1897-1924*, Vol. I-V, Editura Eminescu, București, 1927;

46. Maria, Regina României, *Jurnal de război, 1916 – 1917*, Editura Humanitas, București, 2014;
47. Idem, *Jurnal de război, 1917 – 1918*, Editura Humanitas, București, 2015;
48. Pușcariu, Sextil *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895 - 1906)*, Editura pentru Literatură, București, 1968;
49. Regina Maria, *Povestea vieții mele*, Editura Moldova, Iași, 1991, vol. II, p. 87;
50. Rostas, Zoltan, *Secolul Coanei Lizica. Convorbiri din anii 1985 – 1986 cu Elisabeta Odobescu-Goga. Jurnal din perioada 1916 – 1918*, Editura Paideea, București, 2015;
51. Sebastian, Mihail, *Jurnal 1935 – 1944*, Editura Humanitas, București, 2018;
52. Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului*, Ediția a II-a, Editura Virtual, f. l., 2010;
53. Voinescu, Alice, *Jurnal*, Vol. I-II, Editura Polirom, Iași, 2013;

II. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, CRONOLOGII, CULEGERI, STATISTICI

54. *** *Enciclopedia României*, vol. I, Imprimeria Națională, București, 1938;
55. *** *Recensământul General al României din 29 decembrie 1930*, București, 1938 – 1940;
56. *** *Populația României la 25 ianuarie 1948*, București, București, Institutul Central de Statistică, 1948;
57. Avram, Ariana *Femei celebre: mică enciclopedie*, Editura ALFA, București, 2001;
58. Desa, Ileana Stanca; Morărescu Dulciu et alli, *Publicațiile periodice românești (Ziare, Gazete, Reviste). Tom III – catalog alfabetic: 1919 – 1924*, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, București, 1987;
59. Dragomir, Otilia; Miroiu, Mihaela (ed.), *Lexicon feminist*, Editura Polirom, Iași, 2002;
60. Hendry, Maggy; Uglow Jenny (ed.) *Dicționar biografic de personalități feminine*, Editura Cos Media Salutions, București, 2010;
61. Marcu, George, *Femei de seamă în România. De ieri și de azi*, Editura Meronia, București, 2017;
62. Marcu, George; Rodica, Ilinca, *Enciclopedia personalităților feminine din România*, Editura Meronia, București, 2012;

III. LUCRĂRI GENERALE

63. Băbălău, Nicolae, *Femei în constelația muncii*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1980;
64. Bărbulescu, Mihai; Deletant, Dennis; Hitchins, Keith; Papacostea, Șerban; Teodor, Pompiliu *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002;
65. Berindei, Dan; Platon, Gheorghe; Cliveti, Gheorghe; Iacob Gheorghe (coord.), *Istoria Românilor*, Vol. VII, Tom II: De la Independență la Marea Unire, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2015;
66. Bock, Gisela *Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre*, Editura Polirom, Iași, 2012;
67. Bourdieu, Perrre, *Dominația masculină*, Editura Art, București, 2017;
68. Chiș, Ancuța Lăcrămioara, *O critică a conceptului de discriminare din perspectiva feminismului*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012;
69. Ciupală, Alin, *Despre femei și istoria lor în România*, Editura Universității din București, București, 2004;
70. Focșeneanu, Eleonor, *Istoria Constituțională a României (1859-2003)*, Editura Eikon, București, 2018;
71. Ionescu, Cristian *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741 – 1991*, București, Editura Lumina Lex, 1998;

72. Miles, Rosalind, *Cine a pregătit cina cea de taină? Istoria universală a femeilor*, Editura Meteor Press, București, 2008;
73. Scurtu, Ioan; Buzatu, Gheorghe; *Istoria românilor în secolul XX (1918 - 1948)*, București, Editura Paideea, 1999;
74. Zamfir, Elena; Zamfir, Cătălin *Situația femeii în România*, Editura Expert, București, 2000;

IV. ARTICOLE ȘI LUCRĂRI DE SPECIALITATE , MONOGRAFII

75. Adichie, Chimamanda Ngozi, *Feminist(ă), feminiști*, Editura Black Button Books, București, 2016;
76. Anca, Elena-Claudia, *Incursiuni în femininul interbelic*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2013;
77. Baci, Angela, *Istoria vieții constituționale în România (1866 – 1991)*, Editura Șansa, București, 1996;
78. Bagale, Shiba, *Gender Diversity. Gender and socio-cultural diversity in vocational training*, în „Journal of Training and Development”, vol. II, 2016, pp. 25-32;
79. Bălăsoiu, Anca - Elena *Drepturile femeilor în justiția internațională: aspecte teoretice și de practică judiciară*, Editura Pro Universitaria, București, 2018;
80. Băluță, Oana, *Femeia idilică din interbelic*, în „România Literară”, București, an 36, nr. 29, 23-29 iulie 2003, p. 25-29;
81. Idem, *Gen și putere. Puterea leului în politica românească*, Editura Polirom, Iași, 2004;
82. Belea, Simion, *Dreptul la nediscriminare și egalitate de șanse între femei și bărbați. Reflecții asupra evoluției cadrului legislativ și instituțional la nivel internațional și național* în „Buletin Științific”, Seria A, XXIII, 2014, pp. 363-375;
83. Benjamin, Ziemann; Skinner, Alex, *War Experiences in Rural Germany, 1914 – 1923*, New York, Berg, 2007;
84. Berciu-Drăghicescu, Adina (coord.), *Eroinele României Mari. Destine din linia întâi*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018;
85. Berna, Maria-Beatrice *Drepturile femeii în dreptul internațional. Conținut juridic și influențe culturale*, Editura Univers juridic, București, 2020;
86. Idem, *The cultural defense, possible correlations and applications within the framework of women's rights* în „Journal of Law and Administrative Sciences”, anul 2/2015, nr. 4, pp. 191-205;
87. Betea, Lavinia *Ultimul an din viața Elenei Ceaușescu. Agenda Tovarășei în 1989*, Editura Corint, București, 2018;
88. Idem, *Tovarășa. Biografia Elenei Ceaușescu*, Editura Corint, București, 2021;
89. Boia, Lucian (coord.), *Miturile comunismului românesc*, Editura Nemira, București, 1998;
90. Bonea, Georgiana Virginia, *Emanciparea femeii în societatea românească și violența intrafamilială. Aspecte teoretice și viziuni socioistorice*, în „Calitatea vieții”, XXIX, nr. 1, 2018, pp. 81-99;
91. Bosomitu, Ștefan; Burcea Mihai (coord.), *Spectrele lui Dej*, Editura Polirom, Iași, 2012;
92. Braun, Lasse, *Istoria prostituției din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Orizonturi, București, 2009;
93. Bucur, Maria, *Eroi și victime. România și memoria celor două războaie mondiale*, Editura Polirom, Iași, 2019;
94. Bucur, Maria, Miroiu Mihaela (ed), *Patriarhat și emancipare. Istoria gândirii politice românești*, Editura Polirom, Iași, 2002;

95. Ildem, *Nașterea cetățeniei democratice. Femeile și puterea în România modernă*, Editura Humanitas, București, 2019;
96. Budeancă, Cosmin; Olteanu, Florentin (coord.), *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2009;
97. Buțureanu, Maria C., *Femeia. Studiu Social*, Editura Librăriei SOCEC&Comp, București, 1921;
98. Buzatu, Stana, *Condiția femeii, dimensiune a progresului contemporan: studiu social*, Editura Politică, București, 1979;
99. Ceaușescu, Nicolae, *Creșterea rolului femeii în viața economică și social – politică a României socialiste*, Editura Politică, București, 1980;
100. Charles – Roux, Edmonde, *Coco Chanel*, Editura RAO, București, 2020;
101. Ciobanu, Lina *Rolul și locul femeii în societatea românească contemporană* în „Revista de istorie”, tom 28, nr. 12/1975, p. 1849-1865;
102. Ciucă, Oana Lavinia, *Etapele ideologizării conceptului de emancipare feminină*, în „Antropomedia”, Nr. 2/2010, pp. 73-90;
103. Ciupală, Alin, *Femeia în societatea românească în sec. al XIX-lea: între public și privat*, Editura Meridiane, București, 2003;
104. Idem, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Editura Polirom, Iași, 2017;
105. Cîrdei, Petruța, *Aspecte feministe în emanciparea femeii din Republica Populară Română*, în „Muzeul Național”, nr. 27, 2015, pp. 273-281;
106. Coroban, Costel, *Potârnicurile gri. Spitalele Femeilor Scoțiene din România: 1916 – 1917*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012;
107. Cosma, Ghizela, *Femeile și politica în România: evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2002;
108. Cosma, Ghizela; Țărău, Virgiliu, *Condiția femeii în secolul XX*, Cluj – Napoca, Editura Presa universitară Clujeană, 2003;
109. Craig, Paul; Burca, Grainne de, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină*, Editura Hamangiu, București, 2017;
110. Crețu, Gabriela, *Reglementări ale egalității de șanse între bărbați și femei în Uniunea Europeană și transpunerea lor în legislația românească* în „Drepturile Omului”, anul XX, nr. 3, 2010, pp. 7-14;
111. Deliman, Ecaterina, *Femeia ca personalitate politică în societatea noastră socialistă*, Editura Politică, București, 1977;
112. Diesbach, Ghislain de, *Prințesa Bibescu: 1886 - 1973. Ultima orhidee*, Editura Vivaldi, București, 2013;
113. Doboș, Corina (coord.), *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. O perspectivă comparativă*, Editura Polirom, Iași, 2010;
114. Dobre, Claudia – Florentina, *Martore fără voie. Fostele deținute politic și memoria comunismului în România*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021;
115. Idem, (ed.), *Eroine neștiute. Viața cotidiană a femeilor în perioada comunistă în Polonia, România și RDG. Studii de caz*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2020;
116. Einhorn Barbara, *Cinderella goes to Market. Citizenship, Gender, and Women's movements in East Central Europe*, Verso, Londra-New York, 1993;
117. Gal, Susan; Kligman, Gail, *Politicile de gen în perioada postsocialistă. Un eseu comparativ*, Editura Polirom, Iași, 2003;
118. Gershuny, Jonathan *Changing times. Work and leisure in postindustrial society*, Oxford, Oxford University Press, 2000;

119. Gheo, Radu Pavel; Lungu, Dan, *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, Editura Polirom, Iași, 2008;
120. Gherghina, Sergiu; Jiglău, George, *De la entuziasm la criză. Pașii României după aderarea europeană*, Editura CA Publisng, Cluj Napoca, 2010;
121. Giurăscu, Dinu C., *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu - Dej*, Editura Enciclopedică, București, 2015;
122. Greenwald, Maurine Weiner *Women, War, and Work: The Impact of World War I on Women Workers in the United States*, Westport, CT, Greenwood Press, 1980;
123. Grünberg, Laura (coord.), *Cartea neagră a egalității de șanse între femei și bărbați în România*, Editura AnA, București, 2006;
124. Idem, *BiONGrafie, ONGizarea feminismului în România. Eșecul unui succes*, în revista „AnaLize”, nr. 7, 1999;
125. Idem, *AnA – istoria trăită a unui ONG de femei*, Editura Polirom, Iași, 2008;
126. Halperin, Sandra, *War and social change in Modern Europe. The Great Transformation Revisited*, Cambridge University Press, 2004;
127. Hurubean, Alina, *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Institutul European, Iași, 2015;
128. Ignățoiu-Sora, Emanuel, *Egalitate și nondiscriminare în jurisprudența Curții Europene de justiție*, C.H.Beck, București, 2008;
129. Ionescu, Cristian; Dumitrescu, Corina Adriana, *Constituția României. Comentarii și Explicații*, București, Editura C.H. Beck, București;
130. Ionescu, Ghiță, *Comunismul în România 1944-1962*, Editura Litera, București, 1994;
131. Nicolae Iorga, *Femeile în viața neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii*, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1911;
132. Jinga, Luciana – Marioara, *Gen si reprezentare in Romania comunista: Femeile în cadrul Partidului Comunist Român 1944-1989*, Editura Polirom, Iași, 2015;
133. Jinga, Luciana M.; Soare, Florin S. (coord.), *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. Instituții și practici*, Editura Polirom, Iași, 2011;
134. Kligman, Gail, *Politica duplicității: controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, Editura Humanitas, București, 2000;
135. Lerner, Gerda, *Placing Women in History: Definitions and Challenge*, în „Feminist Studies”, volume 3, nr. 1, 1975, pp. 5-14;
136. Levy, Robert, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Editura Polirom, Iași, 2016;
137. Liiceanu, Aurora, *Public și privat în construcția identitară feminină în „Revista de psihologie”, t. 44, nr. 3-4, București, iulie-decembrie, 1998, pp. 264-278;*
138. Makow, Henry, *Feminismul și noua ordine mondială. Emanciparea femeii. Pervertirea familiei. Deturnarea societății*, Editura Meteor Press, București, 2012;
139. Mamina, Ion, *Monarhia Constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866 – 1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000;
140. Marinescu, Valentina; Pricopie, Valentina *Accesul femeilor pe piața muncii, Studiu realizat pe marginea problemelor identificate în cadrul cercetării calitative “Probleme legate de accesul femeilor pe piața muncii” februarie – aprilie 2003*, Editor.ro, București, 2003;
141. Mărculeț Vasile și Bucur, Alexandru *Fondul Fondul Jertfelor Liniei Demarcaționale (1919)*, Editura Știință, cultură și artă, Mediaș, 2019;
142. Mill, John Stuart *Supunerea femeilor*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2013;
143. Miroiu, Mihaela, *Controverse feministe. Un dialog filosofic*, Editura Tact, București, 2012;

144. Idem, *Gândul umbrei. Abordări feministe în filosofia contemporană*, Editura Alternative, București, 1995;
145. Idem, *Dincolo de îngeri și draci. Etica în politica românească*, Editura Polirom, Iași, 2013;
146. Miroiu, Mihaela; Molocea, Andreea; Vlad, Ioana; Branea, Cristian Ionuț, *Mișcări feministe și ecologiste în România (1990-2014)*, Polirom, Iași, 2015;
147. Moarcăș, Claudia-Ana, *Drept social al Uniunii Europene în practică*, Vol. I-II, Editura Universul Juridic, București, 2018;
148. Moncioi, Ion, *Ecaterina Teodorescu, eroina poporului român*, Editura Scrisul Românesc, București, 1981;
149. Moroianu Zlătescu, Irina *Drepturile omului – un sistem în evoluție*, IRDO, București, 2007;
150. Moroianu Zlătescu; Irina; Șerbănescu Rodica (coord.), *Drepturile femeii. Egalitate și parteneriat*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1997;
151. Niel, Mathilde, *Drama eliberării femeii*, Prefață și traducere Ecaterina Oproiu, Editura Politică, București, 1974;
152. Olteanu, Cristiana Liana; Gheonea, Elena – Simona; Gheonea, Valentin *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, Editura Politeia - SNSPA, București, 2003;
153. Oproiu, Ecaterina, *3X8 plus infinitul. Dialoguri despre condiția femeii*, Editura Eminescu, București, 1975;
154. Passmore, Kevin (ed.) *Women, Gender and Fascism în Europe 1919 – 1945*, Manchester University Press, 2003;
155. Pasti, Vladimir, *Ultima inegalitate. Relațiile de gen în România*, Editura Polirom, Iași, 2003;
156. Pavelescu, Alina, *Martha Bibescu și vocile Europei. Corespondență și Dosar CNSAS: 1941 – 1945*, Editura Corint Books, București, 2017;
157. Păunescu, Ramona, *Evoluții politice ale maternității. Perspective feministe*, Editura Polirom, Iași, 2012;
158. Pârvolescu, Ioana, *Întoarcerea în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2018;
159. Petrescu, Alexandra, *Le féminisme roumain et le vote universel entre les deux guerres*, în „Studia Politica. Romanian Political Science Review”, vol III, nr. 3, Bucuresti, septembrie 2003, pp. 781- 805;
160. Popescu, Alexandru, *Frumoasele agente: femeile și spionajul: o istorie universală*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014;
161. Popescu, Liliana *Politica sexelor*, Editura Maiko, București 2004;
162. Popoviciu, Adrian Claudiu, *Lucrătorul în dreptul european*, Editura C.H.Beck, București, 2014;
163. Radu, Sorin, *Electoratul din România în anii democrației parlamentare (1919 - 1937)*, Institutul European, Iași, 2004;
164. Renucci, Jean – François, *Tratatul de drept european al drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2009;
165. Roman, Carol, *Femeile și tineretul. Două categorii sociale discriminate în Occident*, Editura Politică, București, 1986;
166. Roman, Carol; Tincu, Vasile, *101 interviuri cu femei*, Editura Politică, București, 1978;
167. Sava, Manuela Claudia, *Murmurul grațiilor. Bărbați și femei în închisorile comuniste*, Editura Eiko, București, 2017;

168. Sircuța, Cristina, *Viața femeilor în România interbelică*, Editura Oscar Print, București, 2016.
169. Slama-Cazacu, Tatiana, *Un copil în vechiul București*, Editura Du Style, București, 1998;
170. Soare, Florin S. (coord.), *Politică și societate în epoca Ceaușescu*, Editura Polirom, Iași, 2013;
171. Spânu, Alin, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916 - 1920)*, ediția a II-a, Editura Militară, București, 2019;
172. Sullivan, Oriel, *The Division of Domestic Labour: Twenty Years of Chang?* în „Sociology”, vol. 34, no.3, 2000, pp. 437-456;
173. Ștefan, I.M.; Firoiu, V., *Sub semnul Minervei. Femei de seamă din trecutul românesc*, Editura Politică, București, 1975;
174. Tăbușcă, Silvia *Efectele hotărârilor CEDO și CJUE în dreptul intern. (Analiza asupra dreptului de nediscriminare)*, Editura C.H. Beck, București, 2012;
175. Tökölyi, Robert C., *Partidul și femeia. O istorie a organizațiilor comuniste de femei din Nord – Vestul României 1945 – 1965*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019;
176. Tomescu, Mădălina M. (ed.), *Nediscriminarea și egalitatea de șanse în societatea contemporană*, Editura Pro Universitaria, București, 2015;
177. Turliuc, Cătălin, *Reconstrucția statutului femeii de la discriminare la dezvoltarea profesională și egalitatea de șanse II*, în „Cronica”, nr. 3, 2011;
178. Țicle, Alexandru, *Codul muncii. Legislație conexă. Comentarii. Jurisprudență*, Editura Universul Juridic, București, 2020;
179. Ungureanu, Ștefania Georgeta et alli, *Femeia contemporană între deziderat și realitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2004;
180. Văcărescu, Teodora Eliza, *Contexte de gen: roluri, drepturi și mișcări ale femeilor din România la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX* în revista „Sociologie Românească”, vol. XII, 2014, Nr. 1-2, p. 94-95;
181. Vișinescu, Victor, *Sofia Nodejde: Monografie*, Editura Politică, București, 1972;
182. Voiculescu, Nicolae, *Aprecieri asupra Legii nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați și armonizarea ei cu directivele comunitare în materie* în „Revista română de dreptul muncii”, nr. 2/2002, pp. 15- 18;
183. Idem, *Protecția internațională a drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2017;
184. Voiculescu, Nicolae; Neagu, Vasile, *Protecția drepturilor lucrătorilor în dreptul internațional și european*, Editura Universitară, București, 2016;
185. Voiculescu, Nicolae; Berna, Maria-Beatrice *Tratat de drept social internațional și european*, București, Universul Juridic, București, 2019;
186. Walby, Sylvia *Gender Transformations*, London, Routledge, 11 New Fetter Lane, 1997;
187. Zaharia, Gheorghe, *Condiția juridică a femeii în dreptul internațional*, Editura Junimea, Iași, 1980;

V. SURSE WEB

188. *About UN Women*, <https://eca.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>;
189. *Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse*, <http://anes.gov.ro/legislatie-nationala-egalitatea-de-sanse/>;

190. Alex A., *Canary Girls – Story of the Munitionettes and how the poisons of WWI turned them yellow*, online: <https://www.thevintagenews.com/2016/04/18/the-canary-girls-story-of-the-munitionettes-and-how-the-poisons-of-wwi-turned-them-yellow-2/>;
191. *Arhiva Anuarelor Statistice României*, on-line: <https://insse.ro/cms/ro/content/anuarele-statistice-ale-romaniei>;
192. *Asociația pentru Promovarea femeii din România (APFR)*, <https://dezvoltamcomunafrumusica.ro/asociatia-pentru-promovarea-femeii-din-romania/>;
193. C003 - Maternity Protection Convention, 1919 (No. 3), Internațional Labour Organization, Conventions: http://www.ilo.ch/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312148:NO;
194. *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>;
195. *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 364/1 din 18.12.2000. On-line: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2000:364:FULL&from=EN>;
196. *Curtea de Justiție a Uniunii Europe (CJUE)*, Camera întâi, Hotărârea din 2 iunie 2016, cauza C-122/15, accesat online: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=179467&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=17704340>;
197. *Equinet – European of Equality Network Bodies*, <http://www.equineteurope.org/>;
198. *Evoluția natalității și fertilității în România*, https://insse.ro/cms/files/publicatii/Evolutia%20natalitatii%20si%20fertilitatii%20in%20Romania_n.pdf;
199. *Gender Equality Index*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/country/RO>;
200. *Gender pay gap statistics*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics;
201. *Recensămintele României în varianta on line*: <http://colectaredate.insse.ro/phc/public.do?siteLang=ro>;
202. *The Global Gender GAP Report*, <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>.